

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

ПРЕДВАРИТЕЛЕН ДОКЛАД

ОТ

НАБЛЮДЕНИЕТО НА ИЗБОРИТЕ ЗА ЕВРОПЕЙСКИ ПАРЛАМЕНТ

(7 ЮНИ 2009 Г.)

АСОЦИАЦИЯ “ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

I. УВОД

Настоящият доклад отразява основните констатации, изводи и препоръки, формулирани от Асоциация “Прозрачност без граници” въз основа на наблюдението на изборния процес на изборите за Европейски парламент на 7 юни 2009 година.

Асоциация “Прозрачност без граници” бе регистрирана като официален наблюдател на изборите с Решение на ЦИКЕП № ЕП-125/12.05.2009 г. Организацията получи регистрация в съответствие с разпоредбите на Закона за избиране на членове на Европейския парламент от Република България (параграф 1, точка 7 от Допълнителните разпоредби на Закона), които определят кръга от субектите, които могат да извършват наблюдение на изборния процес. Съгласно тези изисквания наблюдатели могат да бъдат както упълномощени членове на български неправителствени организации, така и представители на чуждестранни парламенти, на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа, на чуждестранни партии и движения, както и лица, посочени от партии и коалиции, участващи в изборите, и поканени чрез Министерство на външните работи.

Асоциация “Прозрачност без граници” е една от организациите – инициатори на Гражданската коалиция за свободен и демократичен избор, която осъществява обществена кампания срещу купуването на избирателни гласове на изборите за Европейски парламент и за 41-во Народно събрание. Наред с експертните предложения за промени в българското законодателство, оформени в Обществен договор за свободен и демократичен избор, неправителствените организации поеха ангажимент да извършат наблюдение на неговото изпълнение, както и пряко наблюдение на изборния процес.

Наблюдението бе извършено въз основа на методология на Асоциация “Прозрачност без граници”, която има за цел да регистрира достоверни показатели за купуване и продаване на избирателни гласове, незаконно упражняван контрол и въздействие върху волята на гласоподавателите, както и други, възприети в практиката на международните мониториращи организации, показатели за изборни нарушения (организационно-технически нарушения, незаконосъобразна агитация и т.н).

Методология на наблюдението

Асоциация “Прозрачност без граници” осъществи наблюдение на изборите за Европейски парламент на 7 юни 2009 година чрез специално създадена за целта методология за наблюдение, която бе реализирана чрез мрежа от 281 регистрирани наблюдатели от цялата страна. Наблюдението бе извършено със съдействието на доброволци от неправителствени организации от страната и представители на академичната общност.

Програмата на наблюдението включва едновременното приложение на няколко метода:

- *Оценка на риска* на информация за купуване на гласове по време на предизборната кампания и непосредствено в навечерието на изборите за

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

Европейски парламент. Целта на този метод е да установи зони на повишен риск от корупция в изборния процес;

- *Документален анализ* на жалбите за нарушения в изборния ден, подадени пред Районните избирателни комисии (РИК). При документалния анализ на жалбите за нарушения в изборния ден, по предварително изготвена методика за регистрация, се кодират посочените мотиви и обстоятелства, определени предварително като проявления на контролиран вот;
- *Дневник за наблюдение* в изборния ден се реализира като полустандартизиран въпросник за регистрация на нарушения и подадени жалби пред Секционните избирателни комисии (СИК) в рамките на изборния ден;

Методологията за наблюдение в изборния ден включва установяване на нарушения на изборното законодателство, класифицирани в няколко основни типа:

- *Организационни нарушения*
- *Незаконна реклама и агитация*
- *Други форми на контрол*
- *Купуване на избирателни гласове*

Съставният характер на явлението “купуване на гласове” предполага необходимостта от използването на различни изследователски инструменти при набирането и регистрацията на информация за нарушения в изборния процес. Купуването на гласове е свързано и с оказването на незаконно влияние върху вота на гласоподавателите, то е само външна форма на проява на контролирания вот, който обхваща всички средства за въздействие и оказване на нелегитимен натиск върху свободния избор на гласоподавателите. Всъщност, контролираният вот следва да бъде разглеждан като инструмент на политическа корупция в изборния процес.

Въз основа на приложената методология на наблюдение е изработен и настоящият доклад, в който е включена статистически обработена информация от получените протоколи от наблюдение в СИК и постъпилите жалби и сигнали за изборни нарушения в РИК. Наред с идентифицираните най-чести типове нарушения в доклада е включена и информация за стойността на още един изследователски инструмент – Индекс на контролирания вот. При неговото образуване бе използвана количествена и качествена информация, набрана преди, по време на изборите и веднага след тяхното провеждане.

Общата стойност на Индекса се изчислява на основата на количествената и качествена информация, набрана чрез посочените методи. Неговата стойност, както и при всички останали индекси, използвани от Световната антикорупционна мрежа Transparency International, може да варира от 0 (най-висока степен на контролиран вот) до 10 (най-високата възможна степен на свобода на вота).

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВООБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

II. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАБЛЮДЕНИЕТО

Общият брой на регистрирани сигнали е 348. От тях 17 са сигналите, постъпили на горещата телефонна линия и електронната поща, 211 са сигналите, получени от наблюдение на постъпилите сигнали и жалби в РИК, 120 са сигналите, получени в резултат от наблюдението в СИК.

1. Интензитет и характер на жалбите, разгледани от РИК

Методологията на наблюдението на Асоциация „Прозрачност без граници” се основава на изчерпателно изследване на жалбите, постъпили в изборния ден във всички 31 Районни избирателни комисии. Изчерпателният характер на наблюдението в РИК ни дава възможност да определим доминиращия профил на нарушенията, които не са били разгледани или решени от секционните избирателни комисии или са подавани едновременно в различните нива на изборната администрация. Характерът на регистрираните нарушения, станали предмет на жалбите, отправени към РИК в изборния ден, предоставят надеждна информационна основа за заключенията относно нарушенията, които имат връзка с явленията, означавани тук като контролиран вот.

Най-съществен е делът на организационните нарушения, които са били обект на жалби, депозирани в РИК – те съставляват 63,0 % от всички основания за поискана намеса от страна на изборната администрация. Анализът на получената информация ни позволява да разделим конкретните примери на три групи.

В *първата* от тях подават **нарушения**, които почти изцяло биха могли да бъдат възприети като въпрос за **липса на подготовка**, имат чисто технически характер, или най-малкото не биха могли да облагодетелстват една или друга политическа партия, коалиция или инициативен комитет. Липсата на декларации за гласуване на хора с увреждания или декларации за гласуване на студенти, прозрачно перде на тъмната стаичка или неправилно обявен адрес на избирателната секция биха могли да бъдат причислени към тази група от нарушения, които говорят за липса на подготовка, но не и за опит за въздействие върху вота на избирателите. Общият относителен дял на тези нарушения съставлява едва 3,7 % от всички жалби, подадени в РИК.

Втората група от организационни нарушения, организирани спрямо опитите за нелегитимно въздействие върху изборното поведение, включват **нарушения, които съдържат както елементи на некомпетентност и липса на опит, така и възможен умисъл**. Типични в това отношение са закъсняването или неявяването на председател, секретар или членове на изборната комисия, неправилно подреждане на бюлетини в тъмната стая, неточности при съставянето на протокола за проведения избор или допускане на член на комисията или застъпник на по-малко разстояние до тъмната стая от допустимото според закона. Тази средна група от нарушения обхваща около 40,4 % от всички нарушения, представени в жалби до РИК.

При *третата група* от организационни нарушения почти изцяло **става въпрос за умишлени действия, насочени към установяване на контрол върху изборното поведение** или насочени към съзнателна подмяна на вота. Некоректната регистрация на застъпници и наблюдатели, намаляването или липсата на бюлетини, некоректното дописване на избиратели, допускането на един и същи човек повече от два пъти като

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
BULGARIA
АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

придружител на хора със зрителни увреждания, нарушения, свързани с изборните книжа, допускане на гласуване с документи, които не отговарят на изискванията, броене на бюлетини в отсъствието на наблюдатели или застъпници, изнасянето на подпечатани документи от избирателната секция, както и редица други нарушения имат пряко отношение към установяването на контрол върху изборните резултати.

Тези нарушения не само показват непознаване или липса на опит при прилагането на изборните правила, но и директно влияят върху окончателния вид на изборния протокол. **В този смисъл, дори и под формата на организационни нарушения в работата на СИК, има основания да се твърди, че е налице системен опит за нелегитимно влияние върху крайните изборни резултати в секционните избирателни комисии.**

Втората група от основания и мотиви за жалба пред РИК включва незаконна реклама и агитация в изборния ден. Тя съставлява 17,1 % от всички изследвани жалби. Най-често посочваното нарушение е свързано със застъпници или представители на политически сили, стоящи в непосредствена близост или агитиращи пред избирателната секция – това нарушение е посочено в 37,8 % от представените в РИК жалби. На второ място (в 27,0 % от изследваните жалби) се нареждат случаите на установени агитационни материали в близост до избирателна секция (на по-малко от 50 метра от входа на сградата, в която има избирателна секция. На трето място са посочвани случаи на обозначителни знаци на политически партии или коалиции, носени от застъпници или политици в избирателната секция. Тези случаи съставляват 16,2 % от регистрираните нарушения. Сравнително по-малък е делът на случаите, при които предмет на жалбата е агитация на чужд език. (10,8 %)

Третата група от мотиви за жалби пред РИК включва други форми на контролиран вот. Те съставляват 10,6 % от всички подадени жалби. Два типа нарушения съставляват най-често посочваните поводи за отправяне на жалби, попадащи в предварително определената като рисковата група, свързана с проявления на контролиран вот. На първо място, със 21,7 % от всички изследвани случаи се нареждат две групи нарушения: масово присъствие на автомобили с различна от местната регистрация в квартали на съответното населено място или пред избирателните секции, от една страна, и частен превоз на групи от избиратели до изборните секции.

Следващата група от нарушения е регистрирана като изнасяне на бюлетини от избирателната секция. Този тип нарушение, което има пряка връзка с реализирането на превърнали се в класически схеми на купуване на гласове и контрол върху вота на избирателите, присъства в 17,4 % от подадените в РИК жалби. На трето място се нареждат нарушенията, свързани със съставяне на списъци с лични данни на избиратели (13,0 % от регистрираните жалби). Макар и в по-малка степен, отколкото по време на местните избори през 2007 година, и на европейските избори има регистрирани случаи както на побой над избиратели (4,3 % от жалбите подадени в РИК включват подобен род събитие), така и на заплахи за физическа саморазправа с опоненти или избиратели (8,7 % от случаите).

Сигналите за купуване на гласове представляват 9,3 % от мотивите за всички подадени пред РИК жалби. Сред тях най-често посочваната форма е раздаване на пари

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВООБДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
BULGARIA
АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

пред избиращелна секция или в близост до нея – такива са 45,0 % от описаните случаи. На второ място, посочени в 20,0 % от случаите, са примери за изплащане на дълго забавени заплати или други възнаграджения в навечерието на изборите или дори в самия изборен ден. Раздаване на храни или други продукти срещу гласуване е третата най-често посочвана (в 15,0 % от случаите) форма на директно купуване на гласове.

Предприетите мерки по описаните в жалбите нарушения, регистрирани от наблюдението на Асоциация „Прозрачност без граници”, формират последната част от набраната информация. Най-често РИК е отправяла указание за отстраняване на нарушението (в 45,0 % от всички регистрирани в жалбите нарушения). Втората най-често предприемана мярка, която кореспондира пряко с най-често срещаното организационно нарушение е назначаването на нов председател, заместник-председател, секретар или членове на комисии, в които титулярите не са се явили (17,5 %). В 15,8 % от случаите РИК е разпореждала да се осигури засилено полицейско присъствие или да се направи проверка от страна на компетентните органи. В 9,2 % от случаите цитираните нарушения в жалбите са били повод за назначаване на прокурорска проверка.

Високият относителен дял на случаите, при които е била необходима намесата на различни компетентни органи за отстраняване на нарушенията, макар и индиректно подчертават тяхната значимост. За разлика от многобройните примери на сигнали, отправяни към медиите (които все повече придобиват характера на естествена част от предизборната пропаганда и агитация) настоящият анализ на жалбите представлява достоверна и проверима информация за формите на проявление и обхвата на явленията, обозначавани най-общо като контролиран вот.

2. Нарушения в избиращелните секции

Резултатите от наблюдаваните секции показват, че най-често като извършители на нарушението са отбелязвани председател, секретар или членове на избиращелни комисии (44,0 %). На второ място, с еднакъв дял са активисти на конкретна политическа партия и регистрираните застъпници на партия, коалиция или инициативен комитет. Всяка от тези групи съставлява по 17,3 % от нарушенията, регистрирани по време на наблюдението в изборния ден. На трето място, в 9,3 % от случаите, става въпрос за политически представител на партия, регистрирана за участие в изборите.

Ако обобщим получената информация в 43,9 % от случаите извършителят на нарушението е лице, което е партиен активист или застъпник на политическа партия, коалиция или инициативен комитет, регистрирани за участие в изборите. Доколкото членовете на секционните избиращелни комисии също са представители на определени политически сили, би могло да се твърди, че в голяма част от случаите извършителите на нарушения могат да бъдат установени достатъчно категорично и те имат пряка връзка с партиите и коалициите, участващи в изборите.

Структурата на организационните нарушения в избиращелните секции се различава, според нарушенията и сигналите, спрямо депозираните жалби в РИК. Те представляват общо 50,0 % от всички регистрирани нарушения в дейността на

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

секционните изборителни комисии в изборния ден. Най-често регистрираното нарушение при работата на СИК е некоректното вписване на изборителите в изборителните списъци и допускането на един и същи човек като придружител на хора с увреждания. И двете групи от нарушения обхващат по 13,3 % от всички регистрирани отклонения от нормалното протичане на изборния процес в СИК.

Следващата по честота група от нарушения е свързана с некоректна регистрация на изборителите, застъпници и наблюдатели (11,7 %), бързото намаляване или липса на бюлетини за политическа партия, коалиция или независим кандидат (10,0 %), както и със закъснение или неявяване на председател, секретар или членове на изборителни комисии – също в 10,0 % от случаите. По-рядко (в рамките на 5,0 % от случаите) са посочвани нарушения, свързани с неправилно подреждане на бюлетините в тъмната стая или с недопускането на гласуване от страна на застъпник или наблюдател, независимо от наличието на редовни документи.

В 25,0 % от случаите, регистрираните нарушения представляват незаконна реклама и агитация в изборния ден. При тази група от нарушения доминират три типа, всеки от които представлява 26,7 % от всички регистрирани нарушения. Първото от тях е наличието на застъпници или други представители на политическите сили, стоящи в непосредствена близост или агитиращи изборителите пред входа на изборителната секция. Втората група от нарушения е свързана с носенето на обозначителни знаци на политически партии и коалиции, отново от страна на застъпници или политици в самото изборно помещение. Третата група от нарушения е свързана със случаите на агитация на чужд език.

Наблюдението в изборителните секции показва, че в сравнение с посочените три групи от незаконна реклама и агитация, наличието на агитационни материали в близост до сградата, в която им изборителни секции, е сравнително по-рядко регистрирано – в 20,0 % от случаите.

При сигналите за нарушения в изборителните секции, както и при жалбите пред РИК, на трето място се нареждат примерите за наличие на опити за контролиран вот. В 10,0 % от всички регистрирани в СИК нарушения, става въпрос именно за това. Най-често посочваната форма на контрол върху вота (в 36,4 % от случаите) е присъствието в близост до изборителната секция на лица, които наблюдават или по някакъв начин регистрират поведението на изборителите. На второ място, посочени в 27,3 % от случаите, са примери за групово гласуване на лица, които не са роднини или близки помежду си. Наблюденията на много места в страната показват, че това се случва най-често във втората половина или дори в края на изборния ден.

На трето място, регистрирани в 13,6 % от нарушенията, се описват случаи на разпитване на изборителите, които вече са упражнили правото си на глас, с цел да се установи за кого са гласували. Разбира се, тук не става въпрос за провеждането на социологически изследвания от типа „на изхода на изборителната секция”. На фона на регистрираните форми на нарушения, сравнително по-рядко (в 9,1 % от случаите) е било регистрирано масирано присъствие на автомобили с различна от местната регистрация, чрез които са били предлагани материални облаги или е установяван контрол върху поведението на изборителите.

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

За първи път на отминалите избори за Европейски парламент бяха установени системни случаи на контрол върху поведението на избирателите чрез инструментариума на икономическата принуда. Сред формите на контролиран вот, регистрирани от наблюдателите в СИК, 4,5 % от случаите включват преки или косвени заплахи за уволнение като форма на натиск върху избора на българските граждани. Тази форма на *корпоративен вот* не подлежи на достатъчно надеждна регистрация чрез изследвания или наблюдения, основани на извадкови статистически методи поради специфичните условия за съществуването си. Районите, в които бяха регистрирани случаи на заплахи, отправяни към служители на частни предприятия, свързани с подкрепа за определена политическа сила, следват структурата на собственост върху предприятия, които имат структуроопределящ характер за определени, относително изолирани райони на страната.

Сред установените форми на контролиран вот доминират поне три форми на принуда, основана на икономическа зависимост. Първата от тях е свързана със запазването на работното място. Втората се проявява най-често в аграрни райони и е свързана с възможностите за изкупуване на селскостопанската продукция. Третата е свързана с практиката на лихварство. Чрез мрежите на местни лихвари и отделни части от регионални и местни структури на организираната престъпност, имаме основания да твърдим, че е оказван натиск върху сравнително големи групи от избиратели, да подкрепят една или друга политическа партия или коалиция.

Директните форми на *купуване на гласове* в наблюдаваните избирателни секции представляват по-малък относителен дял от нарушенията в СИК. Най-често, в 37,5 % от случаите, става въпрос за директно предлагане на пари на избиратели, които влизат в избирателната секция. В 25,0 % от случаите става въпрос за раздаване на пари в непосредствена близост до избирателната секция или пред самата нея. При още едва четвърт от регистрираните нарушения публично е било обявявано намерение за продаване на гласове. Сравнително по-рядко, в 12,5 % от регистрираните нарушения, купуването на гласове и било регистрирано чрез обявяването на намаления и промоции срещу гласуване в полза на кандидат или политическа сила.

Специфичната конфигурация от признаци, очертаващи наличието на контролиран вот както по отношение на опитите за купуване на гласове, така и при организационните нарушения показват, че в около 65 % от всички регистрирани случаи става въпрос не за липса на необходимата компетентност и опит сред представителите на изборната администрация, а за целенасочена дейност, свързана с установяване на контрол върху поведението на избирателите и/или промяна на изборните резултати.

3. Определяне на относителния дял на контролиран вот по време на изборите за български представители в Европейския парламент

Резултатите от проучването на общественото мнение на обществените нагласи за продаване на гласове на предстоящите избори, проведено през декември 2008 година от Националния център за изучаване на общественото мнение (НЦИОМ) по поръчка на Асоциация „Прозрачност без граници” показват, че на директно зададен въпрос 4,0 %

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

от изследваните лица заявяват, че биха се съгласили да приемат пари срещу гласуване в полза на определена политическа сила.

Второто изследване на НЦИОМ, проведено в периода януари-февруари 2009 година показва, че 7,1 % от изследваните лица не се интересуват от това дали изборните резултати са фалшифицирани или не. Както и при първото изследване, социалният профил на лицата, декларирали висока степен на съгласие с практиката на купуване на гласове, е доминиран от хора с основно и по-ниско образование, представители на бедни маргинализирани общности, както и млади хора, на възраст до 29 години, които живеят в по-малки населени места.

Изследването на общественото мнение, проведено от екип на Институт „Отворено общество” в периода март-април 2009 година, очертава по-детайлна картина на нагласите, свързани с продаване на гласове. Според 11,7 % от изследваните лица купуването на гласове е нормален начин за привличане на избиратели, а за още 3,5 % от анкетираните, това е „европейска практика”. На директно формулиран въпрос 4,8 % от изследваните лица посочват, че биха взели пари и биха гласували за политическата сила, която им ги е предложила, а 14,1 % са посочили, че биха взели пари, но ще гласуват по съвест. Още 5,5 % от анкетираните заявяват, че биха взели парите, но няма да гласуват.

Експресното изследване на НЦИОМ, проведено в края на месец май и приключило на 1 юни 2009 година, показва че 12,2 % от избирателите са заявили готовност да гласуват срещу заплащане. Повече от половината от тях (6,4 %) са заявили, че са готови да гласуват срещу заплащане, но само за партия, на която симпатизират, а 5,8 % са посочили, че биха гласували за всеки, който им предложи пари.

Независимо от различния изследователски инструментариум, използван в цитираните проучвания на обществените нагласи, резултатите показват наличието на специфична мобилизация сред избирателите, декларирали готовността си да гласуват срещу заплащане. Ако в края на миналата година, „твърдото ядро” на готовите да продадат гласа си е около 4 %, то в навечерието на самия избор тази стойност достига почти 6 %. В същото време бързо се разширява и периферията на онези избиратели, които биха приели пари или някаква друга форма на „разплащане” (от типа на назначаване на работа, осигуряване на изкупуването на земеделска продукция, и т.н.) срещу гласуване в полза на определена политическа сила.

Като относителен дял спрямо броят на избирателите, участвали в европейските избори (фиксиран от ЦИКЕП на 2 601 677 души), тази стойност представлява малко повече от 425 000 избиратели или 16,4 % от онези, които са участвали в избирането на членове на Европейския парламент от Република България. *Коефициентът на мобилизация спрямо общия дял на избирателите, изразили в една или друга степен готовност да продадат гласа си, е равен на 0,53.* Това е стойността, отразяваща промяната спрямо нормалното разпределение на признака „готовност за гласуване срещу пари” при тези избори.

Анализът на риска, основан на вторичен анализ на купуването на гласове на предходни избори, показва убедително, че в избирателните райони и населени места,

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

където е имало най-висока концентрация на купуване на гласове, бе регистрирана висока избирателна активност. На тази основа, както и при окончателното обработване на резултатите от наблюденията в изборния ден, бе съставен Индексът на контролирания вот.

4. Индекс на установения контролиран вот

Стойността на Индекса на контролирания вот се определя на базата на обобщената информация от анализа на жалбите, подадени пред РИК и установените нарушения в наблюдаваните СИК в изборния ден. Пропорцията между установените проявления на купуване на гласове и контролиран вот, от една страна, както и оценката на степента на неговата мобилизация на базата на социологическите изследвания – от друга, формира основата на този измерител за степента на почтеност и свобода на изборния процес.

Надеждността на този нов инструмент за определяне на почтеността и свободата на избора позволява да бъде измервано и сравнявано влиянието на различни фактори върху правото на собствен политически избор. Чрез този инструмент могат да бъдат представяни в обобщен вид резултатите от различни по своя характер и обхват изследвания на изборния процес при наличие на необходимите гаранции за надеждност, достоверност и представителност.

Измерената стойност на Индекса за установяване на контролиран вот по време на изборите за Европейски парламент в България е 4,7 при скала от 0 – изцяло контролиран вот и 10 – изцяло гарантирана свобода на избора. Тази стойност остава в зоната на висок корупционен риск (отнасяща се до всички стойности под 5,0). Определящо значение за крайната стойност на Индекса има обхватът на нарушенията, включващи в една или друга степен дейността на изборната администрация при противодействието на опитите за купуване на гласове и контрола върху поведението на избирателите.

III. ИЗВОДИ

За първи път в България се провежда цялостно наблюдение върху характера на жалбите за нарушения в изборния процес. Анализът на набраната информация, освен характеристиките на контролирания вот, позволява да бъде изследвана и дейността на изборната администрация. Установените тенденции, както и тяхното сравнение с резултатите от установяването на контролиран вот по време на предстоящите парламентарни избори, ще позволи изграждането на цялостна платформа за промени в изборното законодателство, способстващи ограничаването и неутрализирането на политическата корупция в изборния процес.

Резултатите от наблюдението, осъществено от Асоциация „Прозрачност без граници”, определят необходимостта от преосмисляне на корупционния риск в изборния процес. Високата степен на обществено внимание, което предизвика темата за купуването на гласове, очевидно е довело до промяна в стратегиите на част от посредниците в осигуряването на легитимно политическо влияние и електорално присъствие. Установените форми на контролиран вот както в жалбите, представени пред РИК, така и при нарушенията в СИК показват, че е налице преориентиране към

**ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР**

**АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”**

други форми на зависимост и осигуряване на нелегитимно предимство, основано преди всичко на икономическа и социална зависимост в условията на нарастваща обществена тревожност, породена от развитието на стопанската криза.

Паралелните наблюдения върху хода на предизборната кампания показват, че все по-често ключова роля в реализирането на корупционни схеми в изборния процес придобиват сравнително нови фигури, които подпомагат търговията с влияние. От една страна, става въпрос за представители на местни структури на организираната престъпност, а от друга – за застъпници и активисти на политически партии, които поемат все повече значение при контролирането на вота и купуването на гласове.

Анализът на получената информация потвърждава основателността на предложенията на Гражданската коалиция за свободен и демократичен избор за промени в законодателната основа на избирателния процес. Съществена част от установените нарушения в изборния процес са породени от липсата на политическа воля за изграждане на надеждна законова рамка, която на свой ред предполага и развитието на специфичен административен капацитет в структурите на изборната администрация.

Специфичното райониране на проявите на купуване на гласове и контролиран вот налага преоценка на ефективността на институциите, ангажирани с гарантирането на политическите права на българските граждани. Ниското равнище на социална компетентност също способства развитието на условия, в които трайно може да бъде подменен вот на българските граждани

Ефективното противодействие спрямо тези форми на контролиран вот предполага много по-висока степен на съгласуваност в действията на разследващите и правоохранителните органи, както и трайно установяване на екипния принцип при разследването на подобни престъпления срещу политически права на българските граждани. В това отношение предприетите мерки от страна на Главния прокурор на Републиката представляват стъпка в правилна посока, но на този етап наказателната практика по подобни обвинения остава по-скоро рядкост.

IV. ПРЕПОРЪКИ

Същественият брой случаи, при които са налице организационни нередности и нарушения в изборния ден, налага вниманието да бъде насочено в много по-голяма степен към дейността на секционните избирателни комисии. Определянето на техния състав, както и гарантирането на необходимата компетентност, представляват изключително важен фактор за ограничаване на случаите на купуване на гласове и контролиран вот. Получените резултати, както и наблюденията в изборния ден, налагат необходимостта да бъдат наложени санкции за членовете на избирателните комисии, които са допуснали нарушения на изборния процес и по този начин са съдействали за накърняване на доверието в изборния процес и в работата на институциите, ангажирани в провеждането на избори. Получените данни от наблюдението налага, също така, необходимостта ЦИК да се ангажира в по-голяма степен както с контрола върху съставянето на секционните избирателни комисии, така и с обучението на техните членове.

**ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР**

**АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”**

Резултатите от извършеното наблюдение дават основание за се твърди, че е налице е тенденция към разширяване и усъвършенстване на формите за оказване на въздействие върху политическия избор на българските граждани. В тази връзка е необходимо повишаване на компетентността и информираността на разследващите органи, ангажирани с установяване на престъпления срещу политическите права на българските граждани. Съществена част от усилията в тази насока би трябвало да бъдат координирани и с органите, които имат отношение към отчетността, публичността и прозрачността на финансирането на предизборните кампании, както и на дейността на политическите партии.

Наред с това е необходимо да бъдат положени допълнителни усилия и развитието на административен капацитет за извършването на необходимите проверки, чрез които може да бъде установена почтеността на проведените избори. Във връзка с предстоящите избори следва да се отбележи, че законодателното решение за вписване на ЕГН от представители на секционните избирателни комисии може на свой ред да създаде проблем при удостоверяването на тяхната достоверност. Все още липсват и ефективни механизми за санкциониране на нарушенията, свързани както с дейността на изборната администрация, така и на активисти и застъпници на политически сили, които компрометират почтеността и свободата на вота.

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

ТИПОЛОГИЯ НА СИГНАЛИТЕ

1. Изнасяне на подписан празен протокол за резултатите от гласуването с подписите на членовете на СИК
2. Информация за участие на мобилизирани мрежи за участие в купуването на гласове: зложни къщи, организиранни престъпни групи
3. Пряко заплащане за гласове (Монтана; с. Буковлък, Плевенско; Айтос; Благоевград; с. Първомай, Петричко; Враца; Варна)
4. Раздаване на хранителни продукти (Монтана, Стара Загора)
5. Раздаване на талони за гориво (Хасково)
6. Изплащане на дълго забавени заплати или други възнаграждения в навечерието на изборите или дори в самия изборен ден (Варна; с. Лозница, разградско)
7. Контрол над избирателите чрез проверка по списък за участие (Пловдив; Стара Загора; Хасково; 25РИК-София; Благоевград)
8. Масирано присъствие на представителите на политическа сила с цел оказване на натиск (Благоевград; 23 РИК-София; Стара Загора; Пловдив; с. Рударци, Перник)
9. Групово гласуване на лица (Шекер махала, Пловдив)
10. Натиск върху работниците да гласуват за поределена политическа партия (Бобов дол, Кюстендил; Гълъбово, Стара Загора; Рудник, Бургас)
11. Превоз на гласоподаватели с личен автомобил на кмета (Благоевград; с. Буковлък, Плевен; с. Крумово, Ямбол; 8 СИК Перник)
12. Масирано присъствие на автомобили с различна от местната регистрация в квартали на съответното населено място или пред избирателните секции (23 РИК-София; Стара Загора)
13. Изнасяне на бюлетини от избирателната секция (Благоевград, Перник)
14. Непраилно подреждане на бюлетините и обозначителни знаци с цела разпознаване бюлетината на една единствена политическа партия или коалиция (Враца; Стара Загора; Шумен; с. Широка поляна, Хасково)
15. Проблеми с избирателни списъци: невписване на ЕГН, невписване на имена на гласоподавател и др. (Пещера, Плевен, с. Чуйпетлово, Перник; Благоевград; Враца).

ГРАЖДАНСКА КОАЛИЦИЯ ЗА
СВОБОДЕН И ДЕМОКРАТИЧЕН ИЗБОР

АСОЦИАЦИЯ
“ПРОЗРАЧНОСТ БЕЗ ГРАНИЦИ”

Индекс на контролирания вот

